

Παύλος Δ. Σκαλτσογιάννης, *Φιλοσοφικά Σύμμεικτα*
- Συλλογή Φιλοσοφικών δοκιμίων, Αθήνα 1994, σσ. 126

Ο Παύλος Σκαλτσογιάννης, διδάκτωρ Φιλοσοφίας του Πανεπιστημίου Αθηνών, ανήκει επίσης στη νέα γενιά των ασχολουμένων με τη φιλοσοφία στη χώρα μας (γεννήθηκε το 1961). Το βιβλίο του αποτελείται από τέσσερα δοκίμια και ένα άρθρο για το πρόβλημα της κατάργησης των τόνων και των πνευμάτων. Αν και συλλογή κειμένων, το βιβλίο έχει μια εσωτερική ενότητα, η οποία οφείλεται κυρίως στην ενιαία ματιά και στα ενιαία κριτήρια του συγγραφέα.

το πρώτο δοκίμιο ασχολείται με το πρόβλημα «*Τι είναι φιλοσοφία;*». Ερώτημα θεμιτό, προπαντός στην εποχή μας που πολλαπλασιάζονται οι αναγγελίες του θανάτου ή έστω του αυτοακρωτηριασμού της φιλοσοφίας. Ο συγγραφέας εξετάζει το status του φιλοσοφικού λόγου, τη σχέση της φιλοσοφίας με τις φυσικές και τις κοινωνικές επιστήμες, την τάση της φιλοσοφίας να αναζητά το ουσιώδες στη ζωή και να επιστρέφει στη ζωή. Κατά τον Π.Σ. η φιλοσοφία έχει να κάνει με ιδέες και αξίες. Αλλά παρά τη θετική ετυμολογία του υπέρ της φιλοσοφίας, ο Π.Σ. υποστηρίζει ότι για τη φιλοσοφία δεν ισχύει η έννοια της προόδου, ότι οι φιλοσοφικές θεωρίες είναι ανεξάρτητες από την εμπειρική επιβεβαίωση και ότι, συνεπώς, καμιά φιλοσοφική θεωρία δεν εκφράζει την αλήθεια. Φυσικά στις

απόψεις αυτές θα μπορούσαν να διατυπωθούν ισχυρά αντεπιχειρήματα.

Το δεύτερο δοκίμιο έχει τον τίτλο «*Κριτική στην κατηγορική προσταγή του Ιμ. Καντ*». Στο δοκίμιο αυτό ο Π.Σ. επιχειρεί μια σύντομη έκθεση της ηθικής θεωρίας του Καντ. Σκιαγραφεί την απόπειρα του γερμανού φιλοσόφου να θεμελιώσει την ηθική αποκλειστικά στο Λόγο, χωρίς αναφορά στην εμπειρία, και να της δώσει μ' αυτόν τον τρόπο καθολική και διαχρονική ισχύ, εφόσον θα στηρίζεται σε *a priori* (προεμπειρικές) αρχές. Ο συγγραφέας στο αξιόλογο αυτό δοκίμιο κάνει εύστοχες κριτικές παρατηρήσεις στην ανιστορικότητα, την απολυτότητα και τον *a priori* χαρακτήρα της καντιανής ηθικής. Εντούτοις, και εδώ ο Π.Σ. υποστηρίζει ότι η ηθική κρίση είναι θέμα προσωπικής επιλογής και πίστης και θεωρεί υποκειμενικά τα κριτήρια αποτίμησης των ηθικών θεωριών. Έτσι, π.χ., υποστηρίζει ότι δεν μπορούμε να βρούμε αντικειμενικό κριτήριο αποτίμησης του ναζισμού. Ο ηθικός σχετικισμός του συγγραφέα οφείλεται, κατά τη γνώμη μου, στο γεγονός ότι δεν αναζητεί τις κοινωνικές καταστάσεις των οποίων διαμεσολαβημένη έκφραση είναι η ηθική, στο ότι δε βλέπει την ηθική ως μορφή κοινωνικής συνείδησης που εκφράζει συγκεκριμένες εποχές και κοινωνικές ομάδες.

Το τρίτο δοκίμιο έχει τον τίτλο «Κριτική της απόψεως του Τζ. Στ. Μιλλ περί ευτυχίας». Εδώ ο Π.Σ. επιχειρεί μια ενδιαφέρουσα αντιπαράθεση των απόψεων του Καντ και του Μιλλ για την ευτυχία και κάνει κριτική του ωφελισμού, των αντιφάσεων και της αφέλειας του Άγγλου συγγραφέα. Εντούτοις, και εδώ ο Π.Σ. δεν προχωρεί στην αναζήτηση των κοινωνικών δυνάμεων και καταστάσεων των οποίων «μεταγραφή» στο πεδίο της ηθικής αποτελούν οι αντιλήψεις του Τζ. Σ. Μιλλ. Δε βλέπει ότι ο ωφελιμισμός του Άγγλου φιλοσόφου (J.S. Mill, 1806-1873) εκφράζει την ωφελμιστική και εγωιστική αντίληψη της αστικής τάξης της χώρας του.

Με το τέταρτο δοκίμιο ο συγγραφέας περνάει στο χώρο της θεωρίας της τέχνης επιχειρώντας μια κριτική ανάλυση των απόψεων του Χάιντεγκερ για το έργο τέχνης. Ειδικότερα ο Π.Σ. αναφέρεται στις απόψεις του Χάιντεγκερ, όπως εκτίθενται στο έργο του *Η αρχέγονη προέλευση του έργου τέχνης*, όπου κυρίως ο Γερμανός φιλόσοφος αναπτύσσει την αισθητική του. Ο Π.Σ. αναδεικνύει την κυκλικότητα των αφορισμών του Χάιντεγκερ (το έργο τέχνης και ο καλλιτέχνης υπάρχουν χάρη στην ύπαρξη της τέχνης), κυκλικότητα την οποία άλλωστε παραδέχεται και ο ίδιος ο Χάιντεγκερ. Επίσης τονίζει το αόριστο βασικών θέσεων του Χάιντεγκερ, όπως η τέχνη είναι αποκάλυψη του Είναι των Όντων, η καλλιτεχνική δημιουργία είναι προαγωγή της μη κρυπτότητας των όντων, η ουσία της τέχνης συνίσταται στην ενεργοποίηση και τη σταθεροποίηση της αλήθειας των όντων, το έργο τέχνης ως τέτοιο ανορθώνει έναν κόσμο, προάγει τη γη, ανυψώνοντας έναν κόσμο

δεν αφήνει την ύλη να εξαφανισθεί κ.λπ., καθώς και αντιφάσεις σε σχέση μ' αυτές, όπως ο αφορισμός η γη θα παραμείνει ερμητικά κλειστή για τον άνθρωπο. Οι κριτικές παρατηρήσεις του Π.Σ. στο έργο ενός ιερού τέρατος της νεότερης φιλοσοφίας είναι ουσιαστικές και προϋποθέτουν γνώση και τόλμη.

Το βιβλίο συμπληρώνεται με ένα άρθρο που ασχολείται με το ερώτημα αν είναι ορθή η κατάργηση των τόνων και των πνευμάτων. Ο συγγραφέας είναι αντίθετος με την «κατάργηση». Θεωρεί ότι τα νομοθετήματα μετά το 1976 αποτελούν κίνδυνο και οδηγούν στον «αφελληνισμό της γλώσσας μας». Η ειλικρινής, γνήσια ανησυχία του συγγραφέα δεν αποτελεί φυσικά κριτήριο για την αποτίμηση της ορθότητας των απόψεών του.

Συνολικά, ο νέος συναδέλφος διαθέτει παιδεία, ευαισθησία, χειρίζεται εύστοχα τη γλώσσα και οι απόψεις του, σε αντίθεση με τις ακατανόητες απόψεις πολλών συναδέλφων της γενιάς του, διατυπώνονται μια σαφήνεια. Είναι κατανοητές χωρίς να χάνουν τίποτα από την αξία τους και αυτό έχει κάποια σημασία σήμερα, όπου «γνήσιος» φιλοσοφικός λόγος σημαίνει συνήθως ακατανόητος λόγος. Αλλά ο λόγος του Π. Σκαλτσογιάννη θα γίνει πιο ουσιαστικός αν εμβαθύνει στα κοινωνικά αντίστοιχα της φιλοσοφίας, αν συλλάβει την ιστορικότητά της, την αντιφατική της κίνηση και την κοινωνική λειτουργία της. Και τότε το πρόβλημα της «αλήθειας» της φιλοσοφίας θα φωτιστεί με άλλο φως.

Ευτύχης Μπιτσάκης